

Der er ingen x factor ... i X Factor

TV-jubilæum: Tiende sæson af X Factor-programmerne ruller snart over skærmene, men ifølge kunstkyndige kan den unikke evne, x faktoren, umuligt trives i underholdningsprogrammet.

RASMUS PALLUDAN
rasmus.palludan@jp.dk

X Factor: Dette stramt koreografere- de underholdningsmaskineri af en anden verden, dette karaokeshow på steroider, der indledes med en buldrende bas-mavepuster af temasang – tilsat rigelige mængder adhd-factor – som får kaffekopperne til at klirre og stemningen til at koge i de danske stuer.

Vi genkender det røde og sølvfarvede X Factor-logo, der suser hen over skærmen, mens en dyb, voluminøs mandestemme informerer os om tingenes tilstand i X Factorland. Derefter panorerer kameraet hen over et lystigt klappende publikum, og jagten på denne ene person med denne udefinerbare x factor sættes ind. Eller er den udefinerbar?

I anledning af X Factor-jubilæet har Jyllands-Posten sat sig for at komme nærmere, hvad x factor egentlig er i musikken og i kunsten mere generelt. Og et godt sted at starte er i år 2008, hvor den første sæson af X Factor indtog de danske TV-skærme.

Superstjernen, der udeblev

»Hold kæft, det er godt, det dér! Jeg må lige ryste din hånd, inden du bliver en superstjerne,« sagde dommeren Remeé storsmilende efter 15-årige Martin Hoberg Hede-gaard fra Ørums audition.

Martin imponerende med sin nasale klang over Michael Jacksons "You Are Not Alone" og fik dommertrioen til at ligne et hold NASA-astronomer, der på en ellers ret så skrattende FM-frekvens netop havde opfanget en klar, sælsom stemme fra det ydre rum.

En "superstjerne" kan Martin endnu ikke siges at være blevet – som de fleste andre danske X Factor-vindere blev han hurtigt glemt efter X Factor-sejren, hvorefter X Factor-maskineriet sidenhen har spytet flere

vindere ud, der i reglen også er blevet glemt i øjeblikket, hvor de forlader showet.

Men da Martin efter otte år i skyggerne, og for første gang siden X Factor, vendte tilbage til scenen under P3 Guld-showet med sine egen sang "Levitare Me" – under kunstnernavnet Saveus – blev han med ét transformeret fra en glorificeret karaokesanger, marionetdukke i et maskineri, til en egentlig kunstner:

»Man kan sige, forskellen på den gamle Martin og den nye Martin er forskellen på x factor og "ikke-x-factor",« siger forfatteren Knud Romer, der dog stadig mangler at se mere materiale fra Martin, før han er helt overbevist:

»Men jeg havde da hænderne i vejret og jubede efter P3-showet – også fordi han var tilbage fra ydmygelsen af at være et tomt fjernsynsprodukt. Otte år efter kom han tilbage med karisma, viljestyrke, energi og et overskud.«

1700-tallet havde x factor

Denne ekstra dimension i en kunstner, den såkaldte x factor, er blevet udtrykt på mange måder op gennem historien, fortæller Isak Winkel Holm, litteratur-professor ved Københavns Universitet.

I 1700-tallets kunstteori hed den "je ne sais quois" (oversat: "Jeg ved ikke hvad"). Det var en idé om, at kunst ikke bare er god, når den følger kunstens regler, men også når den rummer et udsigeligt og uforklarligt overskud, en slags kunstnerisk merværdi, forklarer Winkel Holm.

Denne idé om et kunstnerisk overskud, der ikke kan begrebsliggøres, rejste efterfølgende fra Frankrig til Tyskland, fortæller Winkel Holm, hvor den blev omtalt som »ånd« eller »geni« – et menneske, hvis originale skaberkraft brød reglerne og skabte nye regler, som andre så begyndte at følge: »Idéen går altså ud på, at et kunstværk

godt kan opfylde alle kunstens regler, godt kan være vellykket regelfølge, men stadig ikke have ånd – og hvis det ikke har ånd, fungerer det ikke,« siger han og tilføjer, at denne tænkemåde i høj grad stadig lever i dag, i bedømmelsen af kunst:

X factor er altså en ny måde at snakke om det samme på, om end en »forfejlet måde«.

For selv om det kan lyde gnavent, siger Winkel Holm, så mener han, at det gamle åndsbegreb og genitanken lever videre i X Factor-programmerne under neoliberale vilkår:

»I X Factor-programmerne er den uforklarlige komponent i kunsten reduceret til noget, der definerer det enkelte individ i konkurrence med andre, på et slags marked. Som en eller anden unik markedsfordel. Jeg synes derfor ikke, det er særlig perspektivrigt at bruge begrebet x factor, når man taler om litteratur, for så ser du produktionen af kunst som en slags konkurrence, hvor det handler om, hvem der har skrevet den bedste bog – og det er jo ret håbløst,« siger han.

Man sagde x factor før X Factor

Lewis Colston, chef for promotion og AR på pladeselskabet Playground Music, siger som en selvfølgelighed, at vendingen x factor blev brugt af professionelle i musikbranchen, allerede før programmerne eksisterede.

Colston stødt for første gang på begrebet i 1990'erne, og det blev brugt til at beskrive en person, der havde »hele pakken«. Et multitalent, som kan danse, synge og skrive sange.

»En person, som det er ethvert pladeselskabs våde drøm at få fingre i, så talentet kan maksimeres,« siger han.

I dag, efter snart ti sæsoner med X Factor-programmerne på de danske tv-skærme, er udtrykket blevet lidt flertydigt og selvmodsigende, vurderer Colston.

”

Programmerne lyser på det lille menneske med projektører, kendtes glamour, overstrøer det med kendtes ord og orkester for at sikre sig, at det lille menneske vil lyse tilbage.

Anders Fogh Jensen,
filosof

For mens man før i tiden kunne bruge x factor til at beskrive stjerner som Lady Gaga eller Lukas Graham, der har en særlig karisma eller evne til at lyse på en scene og maksimere antallet af indtryk, en tv-seer får på kortest mulig tid, så leder man i de danske X Factor-programmer i realiteten efter en person, der har en brøkdel af »de rigtige stjerners« x factor:

»Den type sanger, der almindeligvis kommer langt i X Factor-programmerne er typisk en, der er god til at lyde og bevæge sig som en kendt – men det er sjældent, at de typer selv finder vej frem i musikken,« fortæller Colston, der mener, at man ikke kan holde folk med »rigtig x factor« nede.

I X Factor er du skabt af rammen

Ifølge Knud Romer er den forjættede x factor heller ikke noget, der for alvor kan blomstre sig i X Factor-programmerne. Kun

X FAKTA

Ti års jubilæum

En ny sæson af X Factor går i luften den 30. december 2016.

Denne gang kan landets mest populære underholdningsprogram fejre sit 10-års jubilæum, da det er tiende sæson, det populære underholdningsprogram ruller hen over danske TV-skærme.

For andet år i træk består dommertrioen af Thomas Blachman, Remeé og Mette Lindberg, mens Sofie Linde som vært er klar til at lede slaget og føre seere, dommere og deltagere igennem sæsonen.

I år får seerne i alt 14 programmer, hvilket er ét mere end de forgangne 9 sæsoners 13 programmer.

Den 30. december går det løs igen. Vinder nummer 10 skal findes. Men har deltagerne i X Factor egentlig x factor – eller handler programmerne i virkeligheden om noget helt andet?

Fotos: Mogens Flindt, Jan Dagø, Martin Lehmann

uden for dem. For folk med *rigtig* karisma, *rigtig* x factor, er kendetegnet ved, at de *skaber* rammerne, de indgår i:

»I X Factor er du skabt af rammen. Så snart fjernsynet slukkes, og orkesteret og denne opvejlede stemning er væk, er deltagerne det samme,« siger han.

Denne holdning deler musikeren og orkesterlederen Per Vers, der fortæller, at en musiker mister meget af sin kunstneriske magi, når vedkommende træder ind i andres rammer:

»Det er på sin vis også grunden til, at jeg ikke laver reklamer for Jungle Juice. I X Factor mister du særligt meget magi, fordi du i kraft af din deltagelse anerkender konkurrencen som din overmagt eller den gud, du beder til.«

Ironien ved programmerne er ifølge filosofen Anders Fogh Jensen, at der i konceptet er en indbygget frygt for, at deltagerne ikke kan lyse nok af sig selv – at deltagerne måske ikke har nok *x factor*:

»Så de lyser på det lille menneske med projektører, kendtes glamour, overstrøer det med kendtes ord og orkester for at sikre sig, at det lille menneske vil lyse tilbage.«

Programmerne overser erfaring

Programmerne bygger desuden på en myte, fortæller Fogh Jensen, hvor evnen *x factor* præsenteres som noget, der er givet. Ikke optjent gennem erfaring. Hvis en deltager går til audition og vælter dommerne bagover, ledes man som seer til at tro, at x faktoren er skænket af en guddom, en troldmand eller et frø et eller andet sted:

»Og sådan er det i livet ganske sjældent,« fortæller Fogh Jensen.

Også Knud Romer mener, at talentet kun er prikken over i'et. Resten er hårdt arbejde. Uanset om der er tale om Beyoncé, Madonna, Kurt Cobain eller Janis Joplin.

Og Martin fra Ørum begyndte i virkelig-

heden den rejse, som normale musikere og kunstnere tager fra starten, da han forlod programmerne. Han lærte en disciplin, lærte hvad musik er, lærte at komponere, lærte at mestre sin sangstemme og finde et udtryk, forklarer Knud Romer:

»Han skulle finde et svar på spørgsmålet: Hvem er jeg – og hvad kan jeg give til kunsten?« siger han.

Dette bekræftes af Lewis Colston fra Playground Music, der har indgående kendskab til den danske musikbranche:

»I det meste af tiden, Martin har været væk, har der været pladeselskabsfolk omkring ham og tilegnet sig erfaring i skyggerne,« siger han.

A, B, C, D, E, F og G-faktorer

Også Lars Bukdahl, litteraturanmelder på Weekendavisen, kan siges at have erfaring i at finde kunstneriske talenter.

Og for ham bliver et problem med de ellers så underholdende X Factor-programmer – i forhold til kunst – at de ikke *kun* handler om at finde *x factor* – de handler også om »A, B, C, D, E, F og G-faktorer«.

Allerede i castingen af deltagerne ligger et iboende præmis om, at man skal udvælge et broget udsnit af den danske befolkning. Alt fra hvinende, falske diletteranter over små, purre talenter til de sjove og anderledes og måske handikappede skal være med:

»Programmerne skaber derfor et kunstigt rum, som er afskåret fra virkeligheden. Det er en effektiv og fin pointe ved programmerne, at der i castingen indgår folk med mange hudfarver, og folk med forskellige baggrunde. Og det er skønt, at det får folk til at heppe på et Danmark, der er mere broget, end det, de måske går ind for i stemmeboksen – men det har ikke så meget med kunst at gøre,« siger anmelderen, der mener, at dommeren Thomas Blachman vel nok er den person i programmerne, der har vist sig

at besidde den »varige x factor«.

Hvis man ser bort fra programmerne, vurderer Knud Romer, at folk med x factor i livet generelt – uanset om det er malere, forfattere, musikere eller festkonger – har nogle karaktertræk tilfælles.

X factor er lig en indre uro

Enten har de fået for meget opmærksomhed eller kærlighed fra deres forældre – eller også slet ikke fået nok, og derfor hungrede hele tiden efter at få den fylde, de mangler:

»Fælles for dem er, at de mangler en grundlæggende form for ro. De kan ikke læne sig tilbage, hvile i sig selv,« siger Romer, der mener, at disse superkunstnere har en særlig evne til at beslaglægge et rum.

For i virkeligheden er det et »socialt normbrud« at indtage ethvert rum som en scene og påkræve sig en hel folkemængdes opmærksomhed. I reglen skal du som medborger være sekundær i forhold til din næste – og for eksempel holde døren for den kollega, der passerer.

Derfor kan disse udadvendte, selvtilidsfulde, karismatiske typer, der ter sig som tosede på scener, på overfladen ligne bærere af en form for narcissisme – men sådan opleves det ikke for tilskuerne, hvis personen *virkelig* har x factor:

»Så accepteres dennes dominans over rummet, fordi han giver mere, end han tager. Folk føler sig underholdt. Og på den måde bliver kunstneren det "centrumsløse centrum" – ligesom en gammel vinylplade, hvor kunstneren er hullet i midten. Den, alting drejer sig om, men i virkeligheden er musikken alle de andres,« siger Romer, der forklarer, at det er derfor, mange kunstnere til sidst bukker på scenen og siger »tak«.

»På den måde har de nemlig yderliggjort sig fuldstændigt i forhold til sig selv – de er næsten kropsløst til stede i de andres tjeneste.«

Den unge forfatter Niels Henning Falk Jensby kan velsagtens siges at have x factor, da han vandt årets debutantpris på BogForum med romanen "Techno".

Og ifølge Jensby lærer X Factor-programmerne os, at denne såkaldte *x factor* – selv om den på overfladen er uforklarlig i kraft af, at den betegnes med en ubekendt, et "X" – skal findes i et krydsfelt mellem »karisma, talent, fortælling og den givne sangers evne til at samle alle disse egenskaber, så de går op i en højere enhed.« Programmet lægger således i højere grad op til *persondyrkelse* end egentligt *kunstnerisk output*:

»Vi ser ikke X Factor på grund af musikken, men fordi vi forelsker os i én eller flere af programmets personer. Vi skal sammen skabe en idé om en person, vi kan dyrke.«

Persondyrkelsen overskygger kunsten

Persondyrkelse er ikke unikt for musik- eller tv-branchen, men grundlæggende for at sælge et hvilket som helst kunstnerisk produkt, siger forfatteren. Også inden for litteraturen. Det forventes, at forfatteren er karismatisk og uden for værket skal være en slags kransekagefigur for sin bog. Og at denne karisma skal være konsekvent på tværs af platforme og let at identificere. Men karisma har – ligesom i X Factor – intet med kvalitet og talent at gøre, mener han:

»For hvad skal jeg bruge *quirky instagram-selfies*, livsbekræftende baggrundshistorier og sjove optrædener i "Go' Aften Danmark" til, hvis bogen, filmen eller sangen, som promoveres, er noget lort?,« siger Jensby, der mener, at det står sparsomt til med egentlige kunstneriske oplevelser i X Factor, selv om han er stor fan af Reem fra sidste års udgave af programmerne.

Hvem ved? Måske bliver Reem og Martin med tiden beviser kunstnere, der ikke blot var deltagere i X Factor, men rent faktisk har x factoren – altså, den rigtige af slagsen ...